

MEZŐKÖVESDI ÚJFALVI SÁNDOR EMLÉKIRATAI

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület e kiadványának¹ kiadási körülményeiről érdekes adatokat közöl az életrajzi tanulmány írója, aki egyúttal a könyv sajtó alá rendezője is. Az Egyesület nagy jóltevője, mezőkövesdi Újfalvi Sándor, a XIX. század első felének híres erdélyi vadásza, emlékiratait 1854—1855-ben írta, egy időben még kiadásra váró nagyobbszabású vadászat-történeti művével. 1865. március 3-án kelt végrendeletében pecsét alatt borítékban levő Emlékiratait azzal a rendelkezéssel hagyta a „kolozsvári magyar múzeum számára“, hogy az csak halála után tizenöt évvel bontandó fel. Újfalvi Sándor 1866. július 16-án Kolozsvárt, gyógyíthatatlan betegsége miatt öngyilkos lett. Halála után negyven évvel, 1906-ban az Erdélyi Múzeum-Egyesület bölcészet-, nyelv- és történettudományi szakosztályában dr. Gyalui Farkas ismertette az Emlékiratok kéziratát. Márki Sándor akkori elnök azt a kívánságát fejezte ki, hogy az emlékiratokat az Erdélyi Múzeum-Egyesület adja ki. A mű kiadásának azonban egészen mostanáig több akadálya volt. Az első késleltető akadály magának a kiadónak, dr. Gyalui Farkasnak az a törekvése volt, hogy fel akarta a mű kiadása előtt kutatni az Újfalvi-levéltárat, hogy abból kiegészítő iratokat tehessen közzé. Ez a fáradozása sikerrel is járt és a levéltárban talált iratok fontos kiegészítő anyaga függelék-ként meg is jelent a mű mostani kiadásában. 1911-ben újabb akadály miatt halasztódott el a kézirat kinyomtatása. Újfalvi Emlékirataiban igen őszintén és tartózkodás nélkül nyilvánította véleményét a korabeli személyekről, akikkel kapcsolatba került, vagy akinek közéleti működéséről nyilatkozni fontosnak tartotta. Egyik előkelő család tagja aggályosnak és személyére nézve kellemetlennek találta az Emlékiratnak az ő elődeiről szóló némely részletét. A kiadó az előkelő férfi iránti tapintatból és az Egyesület érdekét tartva szemelőtt a könyv kiadását elhalasztotta (A mű mostani megjelenési formájában is találhatók nem egy helyen pontozott részek. Ezek, minden valószínűség szerint a személyi érzékenységnek kiméltése érdekében kihagyott részeket jelzik). Közben az első világháború is kitört és a könyv kiadása emiatt is elhalasztódott. A román megszállás alatt azért vált lehetetlenné a könyv kiadása, mert az emlékiró az 1848—1849-es események román vonatkozásairól is írt, bár kétségkívül igen tárgyilagosan, de főleg a romániai vendégek előpatáki nyaralására vonatkozó részek közlése súlyosabb következményekkel járhatott volna az amúgy is ellenséges indulattal kezelt Egyesületre nézve. A kiadó úgy oldotta meg ideiglenesen a kérdést, hogy „Letűnt világ“ címmel átmenetileg részleteket közölt a feljegyzésekből. 1941-ben végre megjelenhettek a sokáig kéziratban maradt Emlékiratok, még pedig nagyobb terjedelemben, mert közben Kelemen Lajos az Emlékiratok II. kötetét is megtalálta egy könyvtárban. A jelenlegi kiadásból az 1—400 lap már 1918 előtt készen állott nyomtatásban, a 401—445. lap most készült el.

Az ennyi akadályoztatás után megjelent mű három darabból (kötetből) áll; ezek együtt tizenegy fejezetre oszlanak. A kiadó áttekinthetőség kedvéért a mű fejezetei elé részletes tartalommutatót készített. Az Emlékiratokhoz függelékként csatolta Újfalvi Sándor és családja levelezésének felkutatott anyagát, gyászjelentését, végrendeletét, továbbá néhány érdekesebb adatot

¹ *Mezőkövesdi Újfalvy Sándor emlékiratai.* Sajtó alá rendezte és kiegészítésekkel közreadta dr. Gyalui Farkas. Kolozsvár, 1941. XII+444+2 sztn. l. Az EME kiadása. — A címben és a sajtó alá rendező szövegének egy részében az *Újfalvi* név y-os írása nem indokolt. Az emlékiró és családja e nevet, legalább is a legújabb időkhöz, sohasem írta így. L. erre nézve a kiadó közölte Újfalvi-levelek aláírásait is (261 kk.) és a szerzőnek 1918 előtt készített jegyzeteit (A szerk.).

tartalmazó későbbi iratot, melyek az Újfalvi-hagyatékkal kapcsolatban állanak. A művet négy képmelléklet teszi még értékesebbé.

Az Emlékirat első darabja 1854-ben készült. A kötetet előszó vezeti be, melyben hazája, Erdély sorsát siratja az emlékiró és utal arra, hogy ilyen szomorú helyzetben a múlthoz kell menekülni. Emlékiratai írásához Kolozsvárt kezdett hozzá, ahová kirabolt falusi udvarházából menekült. A tétlenség unalmát kívánta elűzni munkájával és báró Naláczy Józsefnek a „Heti Lap”-ban megjelent emlékiratainak hatása alatt felesége ösztönzésére foglalta írásba tapasztalatait és emlékeit.

Az első fejezetben családja eredetével és főként nagyatyjával, Ú. Samunak családi viszonyaival, nagynénjével, Újfalvi Krisztina költőnővel és édesatyjával Ú. Samu szolgabíróval foglalkozik. Mintegy kitéréskepven leírja gr. Haller Jánosné, gróf Nemes Zsuzsa regényes életét. E részben tesz először említést báró Wesselényi Miklósról. Az egész második és harmadik fejezetet aztán a két Wesselényinek szenteli. A Wesselényiek származásáról, családi jelleméről, heves természetük eredetéről ad felvilágosítást, majd id. br. Wesselényi Miklós életét, kortársaihoz való viszonyát, családi életéből merített jellegzetes eseményeket ismertet. Feljegyzései fontos adatokat szolgáltatnak az id. br. Wesselényi jellemzéséhez és munkássága megismeréséhez. A harmadik fejezet ifjabb Wesselényi Miklósról szól, gyermek- és ifjú koráról, nevelőiről, jellemvonásairól, gr. Széchenyivel való viszonyáról, az emlékiró édesapjával való viszonyáról és gazdasága helyzetéről.

A negyedik fejezetben rátér a nagyenyedi tanodában végzett tanulóéveinek ismertetésére. 1799-től kezdve tizenkét éven át tanult Enyeden. Feljegyzéseiben megemlékezik tanáraitól, a tanítási módról, a kollégium anyagi helyzetéről, a diákkélet legjellegzetesebb eseményeiről, diákkori kalandjairól, az iskolai fegyelemlről, a vizsgálatokról. Különös értéke van azoknak a részeknek, amelyekben tizenkét éven át tanulótársával, Kőrösi Csoma Sándorral foglalkozik. A nagy utazó halála évfordulóján e részekkel több folyóiratban külön is foglalkoztak.² Kőrösi Csoma sorsát és méltatását Újfalvi később is figyelemmel kísérte.

Az ötödik fejezetben a szülői ház táját, édesanyja szerencsés gazdálkodását, hivatalában való eljárás módját, az akkori hivatali élet alkotó elemeit és édesanyja háziasszonyi erényeit örököltette meg meleg, közvetlen vonásokkal. A hatodik fejezet, mellyel az Emlékirat első darabja zárul, csaknem kizárólag történeti jellegű és az insurrectió erdélyi vonatkozásaival foglalkozik, az ezredek beléletét tárja fel, tárgyalja a magyar nemesi felkelések elleni vádakot és kutatja a vereség igazi okait és tanulságait.

Az Emlékirat második darabja 1855-ből való. Ez a darab a mű hetedik fejezetével kezdődik. Ebben a gazdag tartalmú fejezetben megtaláljuk a XIX. század eleji kolozsvári jogászélet képét. Ú. személyes tapasztalatait írja le itt, Könnyelmű jogászéletét a marosvásárhelyi gyakorló jogászkodása, majd bécsi kancelláriai szolgálata követte. Marosvásárhelyt gr. Teleki Mihály mellett gyakorolt két éven át, Bécsben pedig gróf Teleki Sámuel főkorlátnok alatt dolgozott. Mindkettőről egyéni jellemzést találunk írásában, de azonkívül az ott tartózkodása alatt lezajlott eseményeket, valamint bécsi utazásának körülményeit is. Itt emlékezik meg családjuk öreg barátjáról, egy régi jó táblabíróról, Keczei Istvánról; közel 20 lapon mesteri rajzot ad róla mint táblabíróról, családfőről és gazdáról.

A nyolcadik fejezet adja hazatérése utáni itthoni fogadtatását, lakodalmanak leírását, gazdálkodása megindulását, jobbágyaiért való fáradozást.

² E rész az EM ezévi kötetének 189—192. l.-ján is megjelent (A szerk.).

sát, atyjának halálát. Ugyanitt találjuk meg feleségével 1831-ben Balatonfüreden töltött fürdői nyaralása leírását is. Ez utazás leírását két levélben adja, melyeket annak idején Csehországban állomásozó huszártiszt-testvérenek írt. Útközben mind menet, mind jövet látogatásokat tettek és neves emberekkel találkoztak. Pesten Wesselényi Miklóst, Széchenyit és Döbrentei Gábort kereste fel Újfalvi, Füreden pedig Deák Antal alispánnal és Kisfaludy Sándorral tölthetett együtt néhány napot, akit Füreden fel is keresett. E látogatás leírása irodalomtörténeti szempontból éppenúgy figyelemreméltó, mint azok a levelek, amelyeket „Zalai emlék hét levélben“ címmel a fejezet végén találunk. A levelek közül három Kisfaludy Sándoré az 1831–32. évből.

Az Emlékirat harmadik darabja 1855-ből a IX–XI. fejezetből áll. A IX. fejezet ismét ifj. br. Wesselényi Miklós életével foglalkozik. Házi életét, környezetét, gazdaságát, lovászatát, vadászatait, baráti körét rajzolja le, jellemvonásaihoz és szokásaihoz ad pótló leírást. Ebben a részben olvashatjuk Bánffy Miklós és Wesselényi Kata lakodalmán bemutatott lovasmatatványa történetét, Ferenc császárral való találkozását, üldöztetését, anyja halálát (megható a gyászjelentés!), híres párbaját gróf Wurmbrandt-tal, bujdosását, pörét, elítélését, Graefenbergben való életét, házasságát, életének végső eseményeit és halálát. A fejezetet a Wesselényi gyermekeiről szóló ismertetés és összefoglaló jellemzés zárja le annak tollából, aki életének igen tekintélyes részét Wesselényi közelében élte le. A X. fejezetben 1843-ban az előpataki fürdőn való tartózkodását írja le, de felhasználja ezt az alkalmat Kisfaludy Sándor székelyföldi tartózkodása leírásának, a székely nép többirányú jellemzésére is. Háromszékről és lakóiról valóságos kis monográfiát ír. A fürdővendégek közül a nagyszámú (háromszáz család) oláhországi és moldvai bojár vonka számára a figyelmét. Élethűen állítja elénk írásában tulajdonságaikat és életfolytatásukat. A fejezetet a különvált román fejedelemségekre és a hétfalusi csángókra vonatkozó megjegyzések rekesztik be.

A XI. fejezet, melynek végén a kézirat megszakad (a XII. fejezetnek Ű. csak a számát írta le), az 1848-as szabadságharccal foglalkozik. Fejtezeti előzményeit, egész széles történeti alapot adva megállapításainak. Foglalkozik a nemes küzdelem gyászok végével és következményeivel, mindvégig elsősorban az erdélyi magyarság útját tartva szem előtt. Időrendben adja az eseményeket, az erdélyi szászok és románok szerepét, a székely nép rendületlen kitartását (Gáber Áron jelenete a kormánybiztossal), Bem Erdélybe jövetelét, harcát, egészen a fegyverletételek idejéig.

A függeléként csatolt levelesládából hadd említsük meg Bölöni Farkas Sándornak, br. Wesselényi Miklósnak, Vörösmarty Mihálynak, Bajza Józsefnek és Deák Ferencnek Újfalvi Sándorhoz intézett leveleit és a hozzátartozó válaszokat, néhány sajátkezű fogalmazványt családi és birtokügyekről. Ugyanitt olvasható végrendelete, Tisza István gróf levele az Újfalvi-hagyaték ügyében és az Újfalvi Sándor irodalmi munkásságát tartalmazó összeállítás. A gazdag anyagot tartalmazó Emlékirat kutatóinak jó szolgálatot tesz a könyvhöz csatolt részletes név- és helymutató.

A fenti vázlatos ismertetésből is kivehető, hogy Újfalvi Sándor emlékirata sokrétű anyagot tartalmaz. A legközvetlenebb réteg az, amelyben családjával foglalkozik, elődeivel, szüleivel, rokonaival, saját családi életével. Hűen tükrözik idevonatkozó feljegyzései egy jelentős szerepet játszó birtokos nemes család életét, mégpedig olyan vidéken, a mai Szolnok-Dobokában, ahol a magyarság meggyérült. A most széles körökben foglalkoztató ú. n. szórványmunka számára fontos történeti adatokat szolgáltat ez a mű. Érdekesek azok a feljegyzései, amelyek az emlékiróval, vagy családjával kap-

esolatban álló személyekre, elsősorban a Wesselényiekre vonatkoznak. Egyéni és közvetlen megfigyelések teszik ennek a rétegnek zömét. E rétegben vannak az irodalomtörténeti vonatkozású mozzanatok megörökítésére szolgáló megjegyzések is. Más réteg az, amelyben az író a nemzeti és politikai élet eseményeivel kapcsolatos megjegyzéseit találjuk meg. Kora legfontosabb kérdéseivel az erős nemzeti érzésű Újfalvi többnyire foglalkozik, de minden körülmények között sajátos erdélyi szemszögből. Végül külön rétegnek kell tekintenünk az írónak az eseményekkel kapcsolt, vagy önállóan adott eredeti és széles látókört mutató, bölcséleti mélységeket járó gondolatait, melyek elárulják nagy olvasottságát, európai műveltségét és méltóvá teszik Újfalvi Sándort a XIX. század Apor Pétere elnevezésre.

Hálásak lehetünk a kiadó Egyesületnek és a sajtó alá rendezést végző dr. Gyalui Farkasnak, hogy az Emlékiratot végre ebben az alakban közreadták és hozzáférhetővé tették.

M. Nagy Ottó

A HATVANÉVES KODÁLY ZOLTÁN

Kodály Zoltán, akinek ebben az esztendőben, december 16-án ünnepeltük hatvanadik születésnapját, hihetetlen egyetlen pillanatot sem tölt mostanság azzal, hogy arról a magaslatról, ahová életútján elérkezett, elmerengve visszapillantson. Időálló, nagy alkotások sorakoznak a háta mögött, de életművét még nem fejezte be. Tisztán felismert céloktól vezetett, szilárd eltökéltséggel és odaadással dolgozik ma is, a magányos alkotó a nemzet közösségéért. Ő, aki akkor is a legjobbat cselekedné, ha éjt-napot a zeneszerzésnek szentelve, egészen elmerülne alkotó gondjaiba, Bartók Béla Amerikába távozása óta a nagy magyar népzenei gyűjtemény kiadásának előkészítésén fáradozva, nap-nap után a Magyar Tudományos Akadémia épületében elhelyezett sokezer fonográf-hengerrel bibelődik. Azonkívül következetesen ott szerepel az új magyar énekkari műveltség minden jelentős megmozdulásában, hisz ő álmodta meg a sajátos, új magyar kórusművészetet s alkotásai európai viszonylatban is „énekes reneszánszot” teremtettek. Lehajlik a gyermekekhez, az éneklő ifjúsághoz s egészségesen magyar ízlésű, zeneileg kiművelt új nemzedék nevelésére törekszik, hogy velük megteremthesse a jövő „éneklő Magyarország”-át.

Kodály Zoltán személyiségében csodálatosan fonódnak össze a tudós, a zeneköltő és a nemzetnevelő vonásai.

A századforduló idején a művelt magyarság önelégülten látta, hogy a Liszt-rapszódiaikon keresztül az egész világ felfigyelt a magyar zenére és miltán semmi okát sem látta a kételynek, ízlését tökéletesen kielégítette a városi műdalokat cifrázó cigány. A sodró ár ellenére ekkor fordult Kodály Zoltán egyedül a nép emlékezetében megőrzött ősi magyar dallamkincs felé. 1905-ben indult el legelső népdalgyűjtő útjára, egy év multán Bartók Béla csatlakozik hozzá, esztendőig járják a Felvidéket, majd 1910 után Erdélyt és Bukovinát. Egy évtized leforgása alatt ötezer dallamot jegyeznek föl, illetőleg vesznek fonográf-hengerre s mások munkáját is hozzászámítva, a maradandóan rögzített dallamok száma hamarosan a tizezer fölé emelkedik. Kodály és Bartók azonban nem áll meg a gyűjtésnél, hanem vallatni kezdi titkai felől e bámulatos gazdagságú dallamvilágot. Az „Ötfokú hangsor a magyar népzeneben” című Kodály-tanulmány és Bartóknak „A magyar népdal” című könyve tisztázza azután a magyar népzene ősi rétegének merő idegenségét a nyugateurópai zenétől és szerves kapcsolatát a finn-ugor népek zené-